Qorti tal-Maġistrati (Malta)

RIK NRU 50/2014: DR KONRAD MIZZI (ID. 521577M) V. ALEX ATTARD

(LIBELL - DANNI GHAL MALAFAMA - KAP. 248 ART. 28 - EXCEPTIO VERITATIS – PROVA TAL-VERITA' – KAP. 248 ART. 12 – FAIR COMMENT - KUMMENT ĠUST)

MAĠISTRAT: DR. VICTOR G. AXIAK

5 ta' Ottubru 2020

IL-QORTI,

wara li kkunsidrat ir-rikors ta' Dr. Konrad Mizzi ("ir-rikorrent") ippreżentat fl-14 ta' Frar 2014,

wara li kkunsidrat ir-risposta ta' Alex Attard ("l-intimat") ippreżentata fl-10 ta' Marzu 2014,

wara li rat id-dokumenti kollha li ġew esebiti fil-kors tal-kawża,

wara li rat illi din il-kawża ġiet assenjata lil din il-Qorti kif presjeduta permezz tal-assenjazzjoni magħmula ai termini tal-Artikolu 520(1)(a) tal-Kap. 9 tal-Ligijiet ta' Malta u tal-Artikolu 11(9) tal-Kap. 12 tal-Ligijiet ta' Malta fil-31 ta' Ottubru 2019,

wara li semgħet it-trattazzjoni orali magħmula għan-nom

- tar-rikorrent, mill-Avukat Dr. Aron Mifsud Bonnici
- tal-intimat, mill-Avukat Dr. Peter Fenech,

qed tagħti din is-

Sentenza

1. L-artiklu mertu ta' din il-kawża ġie ppubblikat fil-kuntest tal-konferenza stampa li kien ta l-Ministru rikorrenti fi Frar 2014 u l-intervent tiegħu fil-Parlament, ġurnata wara, fejn kien ħabbar li wara investigazzjoni interna twila l-Enemalta kienet kissret

racket ta' tbagħbis ta' *smart meters* fost u minn impjegati tal-Enemalta fejn ġew skoperti mal-elf *smart meter* imbagħbas b'telf ta' tletin miljun euro fis-sena lill-Korporazzjoni. Il-Ministru kien ħabbar ukoll illi kienu ġew sospiżi numru ta' ħaddiema tal-Enemalta u li l-każ ġie riferut lill-Pulizija Eżekuttiva sabiex jittieħdu passi kriminali fil-konfront ta' dawn l-impjegati.

2. Din is-sejba wasslet għall-prosekuzzjoni u sejbien ta' ħtija ta' numru konsiderevoli ta' ħaddiema (inkluż *installers*) kif ukoll konsumaturi matul ix-xhur sussegwenti. Naturalment il-każ qajjem kontroversja politika kbira u bħal ma' jiġri ta' spiss il-*media* spiċċat "l-arena tal-ġlied" bl-esponenti ewlenin taż-żewġ partiti ewlenin jkunu l-protagonisti. Fost affarijiet oħra beda jiġi allegat li persuna viċin ħafna tal-Ministru, ċertu Louis Attard, allegatament wieħed mill-*masterminds* wara dan l-iskandlu, kien ibbenefika minn trattament preferenzjali mhux biss bħala benefiċċji fl-impjieg tiegħu iżda ukoll meta nħarġu l-akkużi kontrih sabiex b'hekk jeħel inqas minn impjegati oħra illi tressqu ukoll il-Qorti. Din il-persuna ġiet deskritta bħala l-widna tal-Ministru u bħala li ġie mogħti kariga ta' *Liaison Officer* fl-Enemalta kif ukoll promozzjoni u *allowance* mingħajr anqas biss kienet ħarġet sejħa.

3. Fl-14 ta' Frar 2014, l-gazzetta "In-Nazzjon" ippubblikat artiklu prominenti fuq il-faċċata sħiħa ta' quddiem bit-titolu "***Skandlu minn persuna qrib Konrad Mizzi***" biswit ritratt tal-istess Ministru. [1] Fiż-żmien in kwistjoni l-intimat kien l-editur ta' din il-gazzetta mentri r-rikorrent kien il-Ministru tal-Enerġija u l-Konservazzjoni tal-Ilma. L-artiklu kellu sottotitoli prominenti li jaqraw "*Louis Attard huwa meqjus bħala l-vuċi tal-Ministru fid-distrett fuq issues bħal twaħħil ta' bozoz*" u "*Inħatar bħala liaison mal-Ministeru u ġie mogħti promozzjoni u allowance direttament mingħajr ebda' sejħa*".

4. Ġimgħa wara eżatt, sewwasew fil-21 ta' Frar 2014, il-Membru Parlamentari u dak iż-żmien Viċi Kap għall-Affarijiet tal-Partit Nazzjonalista, Beppe Fenech Adami, waqt xandira tal-programm "Dissett" fuq l-istazzjon nazzjonali TVM fost oħrajn qal is-segwenti diskors: "*Għandu x'jiddefendi ruħu I-Ministru Konrad Mizzi. Issa jiġi hawnhekk u jgħidilna kif persuna Ii għażel hu bħala liaison Officer bejnu u bejn l-Enemalta, il-widna tiegħu fl-Enemalta, il-persuna maħtura minnu, il-persuna Ii mar għaliha u poġġieha hemmhekk, hija waħda mill-persuni maqbuda f'din ix-xibka ta' korruzzjoni. Għandu x'jiddefendi ruħu l-Gvern u jiġġustifika kif wara battalja kontra I-korruzzjoni, naqbdu lil min hu korrott, naqbdu lil min hu kompliċi fil-korruzzjoni u*

[1] Fol. 2

flok nieħdu passi kontrih, noħdulu b'idejh, ngħidulu kważi prosit, intuħ kważi parir legali u nħalluh jitlaq free."

5. Ftit xhur wara, fis-6 ta' Novembru 2014, waqt programm ieħor ta' Dissett fuq ix-xandir nazzjonali, il-Kap tal-Opposizzjoni ta' dak iż-żmien Simon Busuttil qal *inter alia* hekk: "*Nippretendi Ii l-Pulizija jagħmlu xogħolhom sew. Nippretendi Ii jagħmlu xogħolhom sew. Mhux kif għamlu fil-każ ta' Louis Attard Ii huwa viċin hekk ta' Konrad Mizzi illi jtellgħuh il-qorti fuq serq tal-elettriku mill-Enemalta meta huwa uffiċjal tal-Enemalta, b'akkużi inqas minn dak illi tellgħu Iil ħaddieħor. Mela skużi, ghax xi ħadd huwa viċin Konrad Mizzi ittellgħu il-qorti fuq serq tal-elettriku b'akkużi inqas biex jeħel inqas minn ħaddieħor*"

6. Fl-istess ġurnata ukoll, waqt konferenza stampa li saret fid-Dar Ċentrali tal-Partit Nazzjonalista, il-Membru Parlamentari George Pullicino qal fost oħrajn: "*Jaf il-Ministru Konrad Mizzi Ii dan ifisser Ii saret preferenza ma' dan l-uffiċjal tal-Enemalta? Jaf il-Ministru Konrad Mizzi Ii b'hekk ħa titnaqqaslu l-piena għaliha u mhux bi ftit se titnaqqaslu? Jaf il-Ministru Konrad Mizzi Ii dan jista' jkun każ ta' korruzzjoni u li dan il-każ sar biex nuża l-istess terminoloġija Ii jħobb juża l-Ministru Konrad Mizzi 'under his watch'?*"

7. Ir-rikorrenti ħassu malafamat f'dawn l-erba' istanzi u fetaħ erba' kawżi separati kontra Alex Attard bħala l-editur tal-gazzetta "In-Nazzjon" (rikors numru 50/2014), Beppe Fenech Adami (rikors numru 65/2014), Simon Busuttil (rikors numru 371/2014) u George Pullicino (rikors numru 372/2014) liema kawżi ġew assenjati kollha lil din il-Qorti diversement presjeduta. Għalkemm dawn il-kawżi mhux dejjem imxew flimkien, fl-14 ta' Marzu 2019 wara li ngħalaq l-istadju tal-provi l-partijiet kollha f'dawn il-kawżi ddikjaraw li kienu qed jaqblu illi l-provi kollha li nġiebu fl-istess kawżi għandhom japplikaw għall-kawżi kollha.

8. Din il-kawża titratta l-artikolu li deher fl-14 ta' Frar 2014 fil-gazzetta "In-Nazzjon" fuq il-faċċata ta' quddiem bit-titolu "***Skandlu minn persuna qrib Konrad Mizzi***". Dak iż-żmien l-istorja kienet għada fil-bidu tagħha u l-artikolu ġie ppubblikat jumejn wara li faqqgħet l-istorja li kienet ta' interess nazzjonali u li bdiet tevolvi man mano fil-ġranet u fix-xhur sussegwenti. Jirriżulta li waqt seduta parlamentari li seħħet jumejn qabel il-pubblikazzjoni tal-artiklu, il-Ministru rikorrent kien għamel stqarrija ministerjali fejn ħabbar li kienu ġew sospiżi numru ta' ħaddiema tal-Enemalta wara investigazzjoni fuq tbagħbis fl-i*smart meters* u kkonferma, wara domanda mill-membru parlamentari tal-opposizzjoni il-Perit George Pullicino, illi fost il-ħaddiema sospiżi kien hemm ċertu Louis Attard.

9. Apparti mit-titolu u s-subtitoli tal-artiklu, ir-rikorrent ħassu malafamat bil-bran segwenti:

   "*Skond sorsi qrib ħafna tal-Ministru Konrad Mizzi qalulna li Louis Attard għandu rabta kemm mad-distrett li minn fuqu ġie elett il-ministru kif ukoll kellu rabta mal-Ministeru fix-xogħol li jagħmel fl-Enemalta.*

   Is-sorsi spjega kif Louis Attard huwa meqjus bħala l-vuċi tal-Ministru fid-distrett fuq issues bħal twaħħil ta' bozoz. Ikkonfermaw ukoll li Attard inħatar bħala liaison mal-Ministeru u ġie mgħoti promozzjoni u allowance direttament mingħajr ebda' sejħa biex jimtela' dan il-post. Is-sorsi qalu li minkejja li tqabbad jagħmel dan ix-xogħol in-nomenklatura tiegħu fl-accounts għadha ma nbidlitx.

   Il-fatt li Louis Attard jista' faċilment jitqies bħala l-perċimes wara dan it-tbagħbis ħareġ ċar mill-Parlament, meta wara l-istqarrija Ministerjali, il-Ministru Mizzi kien kostrett iwieġeb il-mistoqsijiet tal-Oppożizzjoni dwar dan il-każ"

10. Ir-rikorrent għalhekk talab lill-Qorti sabiex tillikwida d-danni morali dovuti lilu ai termini tal-artikolu 28 tal-Att dwar l-Istampa (Kap. 248 tal-Ligijiet ta' Malta), bl-ammont ma' jeċċedix is-somma ta' ħdax-il elf sitt mija u sitta u erbgħin euro u sebgħa u tmenin ċenteżmu (€ 11,646.87).

11. L-intimat ippreżenta żewġ eċċezzjonijiet bl-ewwel waħda effettivament kompriża fi tnejn:

    1. - L-artiklu lamentat mhuwiex libelluż u/jew malafamanti
       - L-artiklu ma' jirrappreżentax fatti inveritieri
    2. L-artiklu jikkonsistu f'kummenti ġusti.

Liġi applikabbli

12. Qabel xejn għall-finijiet ta' preċiżjoni għandu jingħad illi fl-14 ta' Mejju 2018, cioe' iktar minn erba' snin wara l-ftuħ ta' din il-kawża, daħal fis-seħħ permezz tal-Att XI tal-2018 il-Kap. 579 intitolat 'l-Att dwar il-Midja u l-Malafama'. Għalkemm b'effett mill-14 ta' Mejju 2018 ġie mħassar ukoll il-Kap. 248 tal-Ligijiet ta' Malta madanakollu ai termini tal-Artikolu 25(2) tal-Kap. 579:

    '*l-Att imħassar, kif fis-seħħ qabel ma jiġi mħassar permezz ta' dan l-Att, għandu jkompli japplika fir-rigward ta' kawżi pendenti fil-qorti fiż-żmien li jitħassar*'

13. Għaldaqstant huwa ċar illi huma d-dispożizzjonijiet tal-Kap. 248 (L-Att dwar l-Istampa) li japplikaw għall-kawża odjerna.

Il-verità tal-fatti

Il-liġi u l-każistika

14. Din id-difiża hija rregolata mill-Artikolu 12 tal-Kap. 248 li fost affarijiet oħra jipprovdi illi l-prova tal-verità tal-fatti attribwiti hija ammessa biss fil-każ li l-persuna offiża taqa' taht waħda jew iktar mill-ħames kategoriji elenkati u cioe:

    1. *Tkun uffiċjal jew impjegat pubbliku u l-fatti attribwiti lilha huma dwar l-eżerċizzju tal-funzjonijiet tagħha; jew*
    2. *Tkun kandidat għal kariga pubblika u l-fatti attribwiti lilha jkunu dwar l-onesta, il-ħila jew il-kompetenza tagħha li tokkupa dik il-kariga; jew*
    3. *Abitwalment teżerċita professjoni, arti jew sengħa, u l-fatti attribwiti lilha jkunu dwar l-eżerċizzju ta' dik il-professjoni, arti jew sengħa; jew*
    4. *Tieħu parti attiva fil-politika u l-fatti attribwiti lilha jkunu dwar il-parti li hi tieħu fil-politika; jew*
    5. *Jkollha kariga ta' fiduċja fi kwistjoni ta' interess pubbliku ġenerali.*

15. M'hemmx dubbju illi r-rikorrent bħala, dak iż-żmien, Ministru u membru tal-kabinett, kien jaqa' minn tal-inqas taħt waħda mill-kategoriji msemmija u għalhekk din l-eċċezzjoni setgħet titqajjem fil-konfront tieghu. Jibqa' naturalment neċessarju l-eżerċizzju dwar jekk l-intimat irnexxielux bil-provi li ressaq tul din il-kawża isostni din l-hekk imsejjħa *exceptio veritatis.*

16. Kif ingħad mill-awtur ċelebri John Clement Carpenter Gatley, awtorità' fil-liġi Ingliża fejn tidhol il-liġi tal-malafama (libelli u kalunji):

    "Where the defendant pleads justification simpliciter the burden lies on him to prove the truth of the words in their natural and ordinary meaning. A plea of justification means that all the words were true and covers not only the bare statements of facts in the alleged libel but also any imputation which the words in their context may be taken to

convey…The defendant will establish his plea if he proves that the gist or sting of the libel is true…"[2]

17. Dwar id-difiża tal-verità tal-fatti ("plea of justification") il-Prim' Awla tal-Qorti Civili sostniet fis-sentenza fl-ismijiet '**Brian Ebejer v. Dennis Degiorgio'** (Referenza: 2066/1998/1JRM deciza fid-29 ta' Settembru 2011) li: "*irid jingħad li meta l-parti mħarrka tistrieħ fuq eċċezzjoni bħal dik, titfa' fuqha nnifisha r-responsabbiltà' kollha tal-malafama maħluqa bil-pubblikazzjoni li tkun. Fl-istess ħin, tidħol għall-piż li turi kif jixraq li l-fatti msemmija f'tali pubblikazzjoni jkunu sostanzjalment minnhom. Huwa f'dan ir-rigward stabbilit li 'in order to succeed upon a plea of justification the onus lies upon the defendant to prove that the whole of the defamatory matter complained of, that is to say the words themselves and any reasonable inference to be drawn from them, are substantially true. ... for the defence to be successful it is not necessary that every 't' should be crossed and every 'i' dotted; it is sufficient if the substance of the libellous statement be justified'"*[3]

18. Hekk ukoll fis-sentenza fl-ismijiet: '**Alex Torpiano et. pro et noe v. Jose' Herrera'** (ECLI:MT:AINF:2017:104601 deciza fit-30 ta' Jannar 2017), il-Qorti tal-Appell (Inferjuri) qieset: *"Illi huwa meqjus li s-suċċess tal-prova ta' din it-"tingiża" tal-libell ma jseħħx biss billi wieħed jallega fatti ġeneriċi jew mhux marbuta mal-kliem użat fil-pubblikazzjoni impunjata, iżda jridu jkunu fatti li jsejsu dak li jkun inkiteb. Il-fatt pruvat irid ikun ġrajja li seħħet u mhux sempliċi stħajjil f'moħħ min ikun fassal il-pubblikazzjoni, ikun kemm ikun konvint li jemmen dak l-istħajjil. 'A writer of libellous matter sometimes seeks to excuse himself by saying that he believed in the truth of the imputation; but this belief – however honest – is wholly irrelevant in regard to deciding upon liability, although such belief may be of value as evidence in mitigation of damages'".*

Provi

19. L-enfasi tal-artiklu li ġie ppubblikat fil-ġurnal mertu ta' din il-kawża huwa kkonċentrat fuq il-persuna ta' Louis Attard u fuq ir-relazzjoni tieghu mar-rikorrent. Is-Sur Attard ġie deskritt bħala liaison mal-Ministeru kemm fuq livell ta' distrett kif ukoll fuq livell tax-xogħol tieghu mal-Enemalta. Saret asserzjoni li s-Sur Attard inħatar bħala Liaison mal-Ministeru u ottjena benefiċċji fosthom promotions u allowances mingħajr sejħa pubblika u mingħajr ma' nbidlet in-nomenklatura tiegħu

[2] Gatley on Libel and Slander Sweet and Maxwell (London) 8th ed., paras. 1389-1390, pp. 568-569.
[3] Fil-paragrafu kkwotat, l-Onor Imħallef Joseph R. Micallef kien ikkwota ukoll bran minn *"Carter Ruck Libel and Slander (3rd Edit.) paġna 86"*

fis-sezzjoni tal-*accounts,* bl-implikazzjoni ċara li dan ġara b' konsegwenza diretta tar-relazzjoni tiegħu mal-Ministru. Ingħad ukoll li Attard jista' jitqies bħala l-perċimes wara l-iskandlu tat-tbagħbis tal-meters. Dawn huma essenzjalment il-fatti ossia allegazzjonijiet li ġew esposti mill-artikolista u li jiffurmaw il-mertu ta' din il-kawża.

20. Mix-xhieda mogħtija fil-kors ta' dawn il-proċeduri *inter alia* ħarġu l-provi segwenti dwar dawn l-allegazzjonijiet:

1. 09.05.2014 - **Roberto Cristiano**, Executive Director (Human Resources) fi hdan l-Enemalta xehed u pprezenta dokumenti in sostenn tax-xhieda tieghu, kif gej: *"Jiena nikkonferma li Louis Attard huwa impjegat ta' l-Enemalta u ilu impjegat maghha mis-16 ta' Mejju tat-2005 ... Fl-14 ta' Lulju 2010 eventwalment wara harga ghall-applikazzjoni ghal Head of Accounts kien gie appuntat Head of Account ta' l-Enemalta. U meta kien attwalment inghata l-post ta' Head of Accounts hu kellu kuntratt definit ta' tliet snin fil-post ta' Head of Accounts li kien allura jiskadi fl-14 ta' Lulju 2013. Izda fl-14 ta' Jannar 2013 hu nhargitlu ittra fejn gie dikjarat illi hu minn dak inhar kien ikkonsidrat bhala li kellu kuntratt indefinit. Jirrizulta illi xahar wara illi inghata l-post ta' Head of Account hu gie rilokat minn dak id-Dipartiment ghal gewwa l-commercial division fi hdan l-Enemalta... Illum il-gurnata minhabba f' kwistjonijiet f' investigazzjoni s-sur Attard jinsab sospiz, izda qabel ma kien sospiz hu zamm in-nomentatura ta' Head of Accounts izda peress illi l-commercial division eventwalment inghalqet huwa baqa' bhala Head of Accounts fi hdan il-contracts unit ta' l-Enemalta...Qed issirli referenza ghall-artikolu fejn jintqal illi s-sur Attard inhatar bhala liaison officer mal-Ministeru, gie moghti promozzjoni u inghata allowance direttament minghajr l-ebda sejha : u jiena nghid illi mill-informazzjoni li ghandi ebda minnhom ma jirrizultaw veri. Qed issirli referenza ghat-tielet paragrafu ta' l-artikolu, u nerga' nikkonferma illi promotions ma inghatax, allowance ma inghatax, u ma nhatarx bhala Liaison mal-Ministeru. Nghid ukoll illi dwar il-kwistjoni ta' bozoz dina hemm sistema li tigi adoperata mal-Kunsilli Lokali fejn ir-rapport isir l-Kunsill Lokali u l-Kunsill Lokali eventwalment jirrapporta lill-Enemalta sabiex jitwahhlu l-bozoz jew jigu rimpjazzati l-bozoz."*

2. 09.05.2014 - **Renee Mercieca**, Advisor mal-Ministru Konrad Mizzi fir-rigward ta' *Human Resources* xehed hekk: *"Jiena qabel lil Ministru Mizzi kont nafu fir-Raba' Distrett ghax kont nahdem fil-Kampanja tieghu u kont nghinu*

fl-elezzjoni wkoll. Louis Attard jiena qatt ma iltqajt mieghu. Ir-rikorrent – il-Ministru Mizzi kien attwalment gie elett fuq id-Distrett tar-Raba' Distrett biss. Dwar il-kliem li intqalu fl-artikolu anzi fil-kaxxa taht it-titolu fejn hemm jinghad "Louis Attard huwa meqjus bhala l-vuci tal-Ministru fid-Distrett fuq issues bhal twahhil ta' bozoz" nghid illi dana l-istatement huwa skorrett ghallahhar. U dana ghax Louis Attard qatt ma kien fil-Ministeru, qatt ma rajnieh fil-Ministeru, qatt ma semmejnieh fil-Ministeru, u qatt ma kellu l-ebda konnessjoni mal-Ministeru tar-rikorrent il-Ministru Konrad Mizzi. Jiena kif ga ghedt kont qrib u ghadni qrib hafna tal-Ministru Konrad Mizzi u nista' nikkonferma illi ghal dak li intqal fl-ewwel paragrafu lejn l-ahhar tieghu fejn intqal "Attard u meqjus persuna qrib hafna ta' Conrad Mizzi" nghid illi dana ma huwiex minnu ghax Louis Attard qatt ma ghejn fl-ebda mod filkampanja elettorali. Mil-kariga illi ghandi u mill-informazzjoni li ghandi jien qatt ma kont infurmat illi Louis Attard kien 'liaison' mal-Ministeru kif qed jinghad f' dan lartikolu...Jiena nista' nikkonferma illi in vista ta' l-involviment tieghi fl-elezzjoni tar-rikkorent kont nafhom kollha lcanvassers li kellu r-rikorrent, u nista' nikkonferma illi Louis Attard ma kienx wiehed mill-canvassers tar-rikorrent...Qed nigi miltub jekk huwiex minnu illi attwalment Louis Attard kien il-liaison bay ic-Chairman's office u d-Distrett u l-Ministeru u kif ukoll mal-kumitati tal-Parti fi hdan id-Distrett – ir-Raba' Distrett dawr l-ilmenti illi kienu jidhlu kemm fil-Ministeru u kif ukoll fl-Enemalta : u nghid illi dana huwa skorrett u ma huwiex minnu."

3. 23.06.2014 - Ir-rikorrent **Konrad Mizzi** xehed hekk permezz ta' affidavit:
"*Jien ħrigt u gejt elett mir-raba' dlstrett, Ii jikkompredi r-Rahal Gdid, Tarxien, Santa Lucia, Gudja, Hal Ghaxaq, parti mill-Fgura u parti mill-Marsa. Jekk Louis Attard ghandu xi konnessjonl ma' dawn I-irhula jien ma nafx biha. Minn verifiki Ii ghamilt irrizultali Ii huwa residenti il-Mosta. Irrid nghid ukoll Ii dan Louis Attard ma kien bl-ebda mod involut lil-kampanja biex jien nigi elett u fil-fatt lanqas qatt ma kien prezenti fl-ufficcju elettorali tieghi fi Triq il-Qalb ta' Gesu, ir-Rahal Gdid. Lanqas qatt ma kien prezenti mieghi waqt il-kampanja u anzi nzid ukoll li ianqas kien jassisti lil xi hadd fit-tim elettorali tieghi u ma nafx Ii qatt attenda ghal xi attivita tal-massa bhala parti mill-kampanja elettorali tieghi...L-artiklu in kwistjoni jghid ukoll li Louis Attard ghandu rabta mal-Ministeru tieghi. Jghid ukoll Ii Louis Attard huwa l-vuci tieghi fid-distrett "fuq issues bhal twahhil ta' bozoz." Din hija allegazzjoni ohra bla bazi u ghalhekk inveritiera. Irrid nghid Ii jien qatt ma tajt struzzjonijiet biex ikun hemm liaison officer fuq kwistjonijiet bhal dawn, li jaqghu fil-kompetenza tal-Enemalta innifisha. Ninsab infurmat illi l-Enemalta, mbaghad ghandha ufficjal*

identifikat biex iservi ta' punt ta' referenza ghall-Kunsilli Lokali meta jkollhom bzonn ta' xi asslstenza mill-Korporazzjoni. Niddikjara u nenfasizza Ii Louis Attard ma kienx il-liaison Officer nominat, liema pozizzjoni mtliet minn persuna ohra...Sa fejn naf jien, Louis Attard qatt ma kien fl-ufficini tal-Ministeru gewwa l-Berga ta' Kastilja u jien ma kelli ebda kuntatt mieghu... L-artikolu mbaghad ikompli jipprova jhammigni bllli jghid li xi "sorsi" mhux identifikati ikkonfermaw Ii Louis Attard "gie moghti promozzjoni u allowance direttament minghajr ebda sejha biex jimtela'dan il-post." B'hekk jidher car Ii I-artikolist ried jaghmilli l-hsara fir-reputazzjoni tieghi billl I-ewwel jassocja lil Louis Attard mieghi u mbaghad terga' jghid li Attard gawda minn promozzjoni ecc. Din tal-ahhar ukoll ma tirrizultax peress li minn verifiki li ghamilt hareg li Attard ma ha ebda promozzjoni kemm ili nokkupa l-kariga ta' Ministru, izda ghall-kuntrarju, l-ahhar promozzjoni li ha kienet taht il-gvern preċedenti"

4. 14.07.2014 – **Fredrick Azzopardi**, dak iż-żmien Kap Esekuttiv tal-Enemalta xehed *inter alia* kif ġej: "*jiena Kap Ezekuttiv ta' l-Enemalta li hija kariga li ili inkopri mill-ewwel (1) ta' Jannar ta' din is-sena 2014 ... Dwar il-persuna Louis Attard li dwaru qed jinghad illi kien il-liaison Officer involut fl-Enemalta : nghid illi llum il-gurnata dan Louis Attard huwa sospiz. Meta jiena dhalt fl-inkarigu Louis Attard kellu l-kariga ta' Head of Accounts. Ninsab infurmat ukoll illi din il-kariga kienet inghatat lilu jekk ma nizballjax minn Jannar 2013. F' Jannar 2013 li naf bic-cert huwa li Louis Attard inqaleb b' kuntratt indefinittiv. Li gara huwa li f' Jannar 2013 kien hemm diversi persuni illi kellhom il-kuntratt taghhom kien ghadu ma inghalaqx, fosthom Louis Attard, u l-kuntratt taghhom gie imgedded b' rizultat illi spiccaw illi kellhom il-post taghhom indefinit fi hdan l-Enemalta...Mitlub nghid jekk jiena naf jekk Louis Attard kienx qatt lisason officer bejn il-Ministru u l-Enemalta : nghid illi jiena ma nafux dan. Jekk kellix indhil min-naha tal-Ministru Konrad Mizzi jew le fuq l-investigazzjonijiet jiena nghid anzi bil-maqlub, kelli mano libera sabiex naghmel dak kollu li kien necessarju sabiex issir l-investigazzjoni kollha, u ghadha sallum.*"

5. 08.06.2015 - **Renee Mercieca**, f'xhieda oħra tiegħu qal fost oħrajn illi: "*L-isem ta' Louis Attard u dwar jekk nafux nghid illi jiena dan l-isem tieghu sirt nafu fuq il-mezzi tax-Xandir meta issemma' fuq il-mezzi tax-Xandir, iżda qabel jiena dan Louis Attard la itlqajt mieghu u lanqas naf min hu. Fil-kampanja elettorali ta' Dr Konrad Mizzi jiena kont wiehed mill-helpers principali ta' Dr Konrad Mizzi, u allura jiena kont involut l-hin fil-kampanja elettorali tieghu.*

Fil-kampanja elettorali ta' Dr Konrad Mizzi Louis Attard ma kienx involut u lanqas kien b' xi mod jew iehor vicin jew qatt ikkomunika mal-Ministru Mizzi. Louis Attard ma kellu ebda rabta mal-Ministeru bl-ebda mod. Louis Attard jiena qatt ma kont nafu gewwa l-Ministeru ta' Dr Konrad Mizzi. U jien nghid illi Louis Attard qatt ma dahal fil-Ministeru ta' Dr Konrad Mizzi. U allura huwa skorrett li wiehed jghid li Louis Attard kien vicin hafna ta' Dr Konrad Mizzi...Louis Attard ma nafx illi qatt kellu xi rabta ma' xi entita` illi taqa' taht il-Ministeru ta' Dr Konrad Mizzi. Mill-Media lokali sirt naf illi Louis Attard huwa impjegat ta' l-Enemalta. Li nista' nghid huwa li Louis Attard ma kien ikoordina ebda xoghol ghal Ministru u ma kellu l-ebda direttiva biex jikkoordina xoghol ghall-Ministeru"

"... Gie allegat illi dan Louis Attard huwa persuna vicina hafna ta' Dr Konrad Mizzi imma nghid illi dan ma huwa minnu assolutament xejn, huwa skorrett. Louis Attard ma ghandu l-ebda funzjoni fil- Ministeru ta' Dr Konrad Mizzi. Jiena lil dan Louis Attard di vista ma nafux; qatt ma rajtu l-Ministeru u qatt ma iltqajt mieghu, u qatt ma rajtu ma' Dr Konrad Mizzi."

6. 26.10.2015 – **Konrad Mizzi** in kontroeżami xehed hekk:

"Xhud: *First of all kieku issaqsi lili - minn hu Louis Attard qabel ma rajt l-artikolu kont nghidlek probabbilment ma nafx. Wara li ccekjat l-artikolu sirt naf li huwa persuna li kien jahdem gewwa l-Enemalta li taht l-amminstrazzjoni preċedenti kien ha promozzjoni u kien sar tal-post gewwa l-Enemalta...*

Dr. Peter Fenech: Inti qed tghid illi qabel l-elezzjoni ma kont tafu b' xejn lil Louis Attard?

Xhud : Jekk tghidli min hu u turini r-ritratt tieghu minhiex kapaci nidentifikah. Niltaqa' ma hafna nies jigifieri mhux ser nghidlek li qatt ma rajtu imkien, pero` bhala persuna ma niftakarx li ghandi assoccjazzjoni li huwa qrib tieghi kif kien fil-fatt intqal mil-gurnal jew li huwa liaison officer tal-Ministeru tieghi, zgur li le ...

Dr. Peter Fenech: U jekk nghidlek u nistaqsik jekk kienx wiehed minn dawn il-groups li kienu jduru mieghek fil-house visits x' tghidli?

Xhud : Zgur li le hundred percent.

Dr. Peter Fenech : Xi hadd li kien jippartecipa fl-attivitajiet politici tieghek?

Xhud : Zgur ma kienx organizer fl-activities tieghi hundred percent.

Dr. Peter Fenech : Ejja mmorru ghal wara l-elezzjoni. Avvicinak wara l-elezzjoni?

Xhud : Ma niftakarx li avvicinani...

Dr. Peter Fenech : Ara, qatt wassallek xi dokumenti wara l-elezzjoni Louis Attard?

Xhud : Ma niftakarx li qatt wassalli xi dokumenti; qed nghidlek lanqas ngharfu jekk narah; u fuq il-mistoqsija ta' qabel li staqsejtni inti – le qatt ma kien liaison officer tieghi; qatt ma kien responsabbli mill-bozozz min-naha tal-Ministeru at least; dawk huma responsabbilta` ta' l-Enemalta. L-unika liaison officer li hemm gewwa l-Enemalta huwa ghal dak li ghandu x' jaqsam mal-Kunsill Lokali u dan il-persuna ma huwiex Louis Attard...

Xhud : Jiena staqsejt lil nies tal-customer care iva, ghedtilhom "dan il-persuna min hu?" first of all, ghax lanqas kont naf min hu; bdejt minn hemm hekk. Number 2, ghedtilhom x' gara? Kien sospiz. Ikkonfermajt. X' kien jaghmel bhal role, iva staqsejthom; u kkonfermajt li huwa kien impjegat ta' l-Enemalta u mhux tal-Ministeru. Ma kienx liaison officer tal-Ministeru kif intqal fl-artikolu tal-Mument.

Dr. Peter Fenech : Iva, imma l-mistoqsija tieghi kienet ftit differenti. Inti ivverifikajt li hadd minn dawn il-persuni, inti semmejtli il-customer care, jiena wessajthielek ftit iktar ghal position of trust? …

Xhud : Iva ivverifikajt .

Dr. Peter Fenech : Hadd minnhom ma kien ta l-ebda responsabbilta` lil Louis Attard?

Xhud : Le...

Dr. Peter Fenech: Ha nohroglok issa minn l-ambjent politiku ghal dawk li huma Kazini jigifieri. Jien qed nistaqsik jekk Louis Attard barra minn xi kazin politiku qatt iltaqa' mieghek. Qattx kien go laqgha fejn inti kont prezenti.

Xhud : Ara, ma niftakarx li qatt iltqajt ma' Louis Attard. Jekk kien f' kamra fejn kont hemm jiena u ghedtlu 'hello' ma nistax nghidlek iva jew le. Pero` qatt ma kelli discussions fuq responsabbiltajiet mieghu hundred percent. Qatt ma tatju instructions biex jaghmel – biex jaqdni fuq certu affarijiet hundred percent, jew in-nies tieghi. Jigifieri hemm hekk nista' nghidlek zgur li ma kienx parti mit-team tieghi, ma kienx parti mill-campain tieghi, ma kienx parti min-nies li organizzawli l-campain; u kelli numru ta' nies u ghandi l-lista taghhom. Jigifieri nassigurak li m' hemmx – ma kien hemm l-ebda rabta ma' Mr Attard u jiena."

7. 03.02.2015 – **Louis Attard** xehed hekk:

"*Dr Peter Fenech : Sur Attard il-Ministru Konrad Mizzi tafu?*

Xhud : Nafu minn wiccu meta kien jahdem l-Enemalta.

Il-Qorti : Jigifieri qabel ma' kien Ministru.

Xhud : Ehe da zghur qabel ma' kien Ministru kien jahdem l-Enemalta.

Il-Qorti : U qabel ma kien fil-politika?

Xhud : Ezattament. Qatt ma kellimtu jigifieri, imma ..

Dr Peter Fenech : Meta kien il-Ministru Mizzi ddikjara li kien ser jikkontesta l-elezzjoni ghal parlament Malti, jigifieri qed nitkellmu qabel l-elezzjoni f' dan l-istadju, inti kellek xi opportunitajiet illi tkun prezenti f' xi affarijiet organizzati minnu jew minn nies minn ta' madwaru?

Xhud : Qatt.

Dr Peter Fenech : Wara l-elezzjoni, hawnhekk haw allegazzjoni illi inti kont persuna li kont qed tiehu hsieb xi liaising mal-Ministeru, x' ghandek xi tghid fuq dan?

Xhud : Le. Kien hemm persuni ohra jigifieri u mhux jien...

Dr Peter Fenech : ... Hawnhekk haw l-allegazzjoni illi kont qed taghmel xi liaising dwar twahhil ta' bozozz; xi tghidli dwar dan?

Xhud : Qatt.

Dr Peter Fenech : Inti kellek xi relazzjoni ..?

Xhud :Mal-Ministru ma ghandux x' jaqsam.

Dr Peter Fenech : Le mhux mal-Ministru ..

Xhud : Gieli talabni xi hadd imma mhux il-Ministru jigifieri.

Dr Peter Fenech : Tajjeb, mela ghidli. Jiena mhux fuq il-Ministru qed nistaqsik f' dan l-istadju, qed nistaqsik fuqek. Gie li talbek xi hadd? ...

Xhud: Daqqa is-CEO. Dan anke qabel kienu jsiru jigifieri.

Dr Peter Fenech : Ma jimpurtax. Mhux dik il-mistoqsija

Xhud :..... fl-amministrazzjoni l-ohra

Il-Qorti : U x' kienu jistaqsuk biex taghmel?

Xhud : Per ezempju applikazzjoni biex ihaffuha ghal new services hekk, u affarijiet hekk. Issa dan qed isemmi bozza. Gieli bozza ...

Il-Qorti : U ghaliex kienu jkellmu lilek? Kienu jkunu tahtek dawn l-applications?

Xhud : Le le mhux tahti. Biex nghinhom ..

Il-Qorti : Biex tifhem il-Qorti; kif kont tghinhom? X' kont taghmel?

Xhud : Incempel.

Il-Qorti : Kont iccempel lil min qed jiehu hsieb l-applications ..

Xhud : Biex inkunu nistghu inhaffuha. Dik.

Dr Peter Fenech : Ghalfejn is-CEO kien icempel lilek jekk joghgbok?

Xhud : Jien "gieli" qed nghid mhux qed nghid dejjem ..

Dr Peter Fenech : Gieli. Jien ma ghedtlekx li dejjem jiena.

Xhud : Ghax jien ma stajtx. Kif ghedtlek bix-xoghol li kelli ma stajtx inzid izjed ma' li kelli.

Il-Qorti : Sur Attard qed tipprova tifhem il-Qorti. Ghaliex kienu jaghmlu telefonati lilek u mhux per ezempju lil xi hadd iehor?

Dr Peter Fenech : Fid-Dipartiment responsabbli per ezempju ...

Xhud : Issa ma nafx ghaliex kienu icemplu lili...

Dr Peter Fenech : Allura tispjega lill-Qorti min kien ifittxek? Apparti s-CEO. apparti s-CEO, issa dak ga semmejtulna; min aktar kien ifittxek ghal dawn l-affarijiet li jkollhom bzonn nghidu ahna mhux ta' kuljum imma li jkollhom bzonn barra minn normal min kien ifittxek?

Xhud : Gieli anke c-Chairman...

Il-Qorti : Jigifieri minn Ministeri ohra kienu jcemplulek?

Xhud : Le lanqas minn Ministeri.

Il-Qorti : Le.

Dr Peter Fenech : U mill-Ministeru ta' … stess

Xhud : Le le qatt mill-Ministeru qatt...

Dr Peter Fenech : Ara Sur Attard ha naqralek x' hawn hawnhekk. Hawnhekk jghid illi s-sors jispjega kif Louis Attard huwa meqjus bhala l-vuci fuq issues

bhal twahhil ta' bozoz, u issues ohrajn all right, imma l-ohrajn ...; issa x' tghidli fuq dan Sur Attard...

Xhud : M' hu veru xejn...

Dr Peter Fenech : ... qed nistaqsik in-nies kienu jfittxuk ghal xi raguni? Qabel uzajt il-kelma 'tippresta' forsi ma kontx …forsi ma fhimtnix allura ser inbiddilha dik il-kelma. In-nies kienu jigu ghandek ghal xi raguni?

Xhud : Ghax il-karattru tieghi li nghid. Jigifieri kont naghmilha anke fl-amministrazzjoni l-ohra din jien; ma nafx 'il ghala...

Dr Peter Fenech : Qed nitkellem Enemalta taqsam distretti. Il-mistoqsija tieghi kienet l-ghajnuna li kienet tintalab kienet koncentrata f' xi area partikolari? Ara jekk tiftakarx

Xhud : Le ma kinetx ...

Dr Peter Fenech : Ma tafx. Hawnhekk hawn ukoll ghadni kemm qrajtlek - persuna qrib il-Ministru. Inti tichdu dan?

Xhud : Da zgur li nichdu lanqas qatt ma kellimtu jekk hekk lill-Ministru jien."

8. 18.01.2016 – Għal darb' ohra **Fredrick Azzopardi** xehed *inter alia* illi:

"Xhud : Jien bazikament kif ghedt fil-bidu, jien dhalt fl-Enemalta Jannar 2014. Louis Attard spicca jew gie sospiz minn l-Enemalta approximately lejn l-10 – 11 –12 ta' Frar, f' dak l-ilma. Jigifieri Louis Attard ftit li xejn iltqajt mieghu, imma Louis Attard kien il-grad tieghu bhala …accounts, u iva, gie li nircievi xi emails ta' xi persuna li forsi jew trid li ndahhlu s-servizz, jew ilha tikomplejnja ma' l-Enemalta, u mhux l-ewwel darba nahseb li f' dawk il-hames ġimghat forsi ghaddjetlu minn kaz – tnejn, l-iktar forsi tlieta peress il hu kien anke midhla ta' l-Enemalta, wiehed mill-processi...jekk ghaddejtlu xi zewg kazijiet – tliet kazijiet li qed nghid biex nipprova bhal ma nghaddi lil hafna nies internament, - isma' ghandna dan il-kaz, hemm dan il-konsumatur qed jikkomplejnja ara x' irid forsi naqduh. Jigifieri ma kellu l-ebda, almenu min-naha tieghi, b' xi mod trattat u ma kelli l-ebda indikazzjoni li kien involut jew kellu xi link jew li qed jaqdi lil xi hadd partikolari...

Dr Aaron Mifsud Bonnici : Issa bil-kontra, min-naha tal-Ministeru in segwitu ghal din l-investigazzjoni kellek xi inputs specifiku ghal rigward Louis Attard fis-sens illi ghandek titrattah b' mod differenti?

Xhud : Assolutament, jiena l-instructions li dejjem ..

Dr Aaron Mifsud Bonnici : Assolutament le.

Xhud : Le. L-instructions li dejjem kelli, l-instruction li dejjem kelli mill-Ministru ovvjament biex ma nharisx lejn ucuh. Mhix kwistjoni ta' Louis Attard. Il-Ministru dejjem jghidli b' mod generali - isma' ma nharsux lejn ucuh fejn jidhol – f' kollox, partikolarment fejn jidhol serq ovvjament."

9. 04.10.2018 – L-intimat **Alex Attard** xehed kif ġej:

"Ix-Xhud: ... Kien qed tidhlilna informazzjoni bhala ... bhala gazzetta dwar ċertu irregolaritajiet illi kien qed isiru fl-Enemalta fejn dahlulna diversi rapporti u nista' nghid li ma ppubblikajniex ir-rapporti u ma morniex biex nippubblikaw ir-rapporti u l-istorja mill-ewwel imma wara dak illi sehh ukoll fil-Parlament, fejn kienet saret ukoll stqarrija ministerjali ircevejna aktar rapporti dwar l-istess suggett, dwar l-involviment tas-Sur Louis Attard u minn hemm iddecidejna biex nippubblikaw l-informazzjoni, anke wara li kkonfermajna wkoll dak illi kienu qeghdin jigu rrapurtati. U li ... illi bazikament kienu qed jirrikorru ghand is-Sur Louis Attard biex jithaffu certi proceduri u jsiru certi affarijiet...

Dr Aaron Mifsud Bonnici: Mela Sur Attard, dan l-artiklu ktibtu inti?

Ix-Xhud: Dan l-artiklu iva ... hafna minnu editjajtu ...
Dr Aaron Mifsud Bonnici: Editjajtu igifieri kiteb haddiehor ... ir-ricerka li qed tghid, ir-rapporti li gewricevuti, dan kollu li ghadek kemm xhedt fuqu, dan huwa xi haga li kont partecipi fiha inti?

Ix-Xhud: Iva. Iva... Jien nghidlek jien personalment kelli numru ta' ... numru ta' persuni individwi anke qrib l-Enemalta u anke qrib il-Ministeru li kienu qed iwassluli l-istess informazzjoni u nerga' nirrepeti li ahna ma morniex ghall-pubblikazzjoni mill-ewwel izda mbaghad x'hin zviluppaw l-affarijiet u kkonfermajna ċertu rapporti li kienu qed jaslulna, ikkonfermajna dan... Jiena qed nghid li skont sorsi qrib hafna tal-Ministru Konrad Mizzi qalulna li Louis

Attard ghandu rabta kemm mad-distrett li minn fuqu gie elett il- Ministru, kif ukoll rabta mal-Ministeru fix-xoghol li jaghmel fl-Enemalta.

Dr Aaron Mifsud Bonnici: Mela dawn huma l-istess ... is-sorsi anonimi tieghek? L-istess sorsi jew sorsi ohra?

Dr Joseph Zammit Maempel: Ammettihom Louis Attard. Ghalfejn qed tistaqsi. Ammettihom ...

Dr Aaron Mifsud Bonnici: Hu pacenzja ... m'ammetta xejn.

Dr Joseph Zammit Maempel: Li s-CEO u c-Chairman jistaqsu lilu...

Ix-Xhud: Jiena ... jiena s-sors tieghi kien li Louis Attard kien il-factotum biex jithaffu certu proceduri u jiena hekk ghidt ... Fil-fehma taghna, tal-media taghna, nahseb li dak li kien qed jitwettaq kien skandlu."

21. Mill-assjem tal-provi ħareġ ċar illi ma' teżisti l-ebda relazzjoni, kemm fuq bażi ta' politika u anke fuq livell ta' xogħol, bejn Louis Attard u r-rikorrent Konrad Mizzi. Diversi xhieda fosthom Roberto Cristiano (Executive Director Human Resources – Enemalta), Renee Mercieca (Advisor mal-Ministru Konrad Mizzi fir-rigward ta' *Human Resources*) u Fredrick Azzopardi (dak iż-żmien Kap Eżekuttiv tal-Enemalta) apparti r-rikorrent innifsu u Louis Attard ikkonfermaw dan il-punt b'mod li ma' jħalli l-ebda dubbju għall-Qorti.

22. Inoltre d-dokumenti kuntrattwali esebiti minn Roberto Cristiano juru illi ċ-ċaqliq fil-karriera ta' Louis Attard bħala ħaddiem tal-Enemalta kollha seħħew fil-perjodu qabel ma' kien hemm il-bidla fl-amministrazzjoni f'Marzu 2013. Qatt ma' nħatar bħala *Liaison Officer* u m'huwiex il-każ illi Attard qatt ottjena xi benefiċċji fosthom promotions u allowances mingħajr sejħa pubblika u mingħajr ma' nbidlet in-nomenklatura tiegħu fis-sezzjoni tal-*accounts*. L-unika ħaġa viċin li seħħet kienet illi xahar wara li ġie kkonfermat bħala "Head of Accounts" b'kuntratt indefinit (Jannar 2013) huwa ġie rilokat minn dan id-Dipartiment għal ġewwa l-*Commercial Division* u sussegwentement minkejja li din is-sezzjoni ngħalqet huwa baqa' jżomm din in-nomenklatura, ċioe bħala "Head of Accounts" fi ħdan il-*Contracts Unit*. Jirriżulta ukoll li ma' kienx hemm żieda fil-paga sostanzjali tiegħu u kwalunkwe żidiet filfatt kienu jirrappreżentaw l-*increments* annwali tal-paga tiegħu relatati mal-*performance* tiegħu fis-sena ta' qabel u skond kif stabbilit bi ftehim kollettiv.

23. Mill-provi prodotti lanqas ma' jirriżulta li s-Sur Attard kien il-vuċi tal-Ministru fuq id-distrett fuq kwistjonijiet ta' bozoz. Addirittura s-Sur Attard ma' kien jirrappreżenta jew javviċina lill-Ministru fuq xejn, la fuq livell politiku u lanqas bħala liaison fuq livell ta' xogħol.

24. Huwa vera illi Louis Attard kien ħaddiem li jgawdi ċertu fiduċja fl-ogħla strati tat-tmexxija tal-Enemalta, tant illi f'numru ta' drabi huwa kien jitqabbad (kemm mic-*Chief Executive* u kemm mic-*Chairman* innifsu) biex jiffaċilita u jħaffef ċertu applikazzjonijiet (a propożitu, il-Qorti m'hijiex ser tidħol fuq il-legalita' o meno jew l-etika ta' dan ix-xogħol li kien jiġi delegat lilu, għaliex mhuwiex kompitu neċessarju għall-iskop ta' din il-kawża). Pero dan bl-ebda mod ma' jfisser, kif ried jimplika l-intimat tramite l-avukati tiegħu, illi kien hemm xi relazzjoni bejn Attard u r-rikorrent.

25. Fuq l-asserzjoni illi Attard kien il-perċimes wara t-tbagħbis tal-*ismart meters,* mix-xhieda u dokumenti prodotti in atti u partikolarment ix-xhieda tal-Ispettur Matthew Vella u tal-Inġinier Frederick Azzopardi din l-allegazzjoni ma' tirriżultax li hija stat ta' fatt għalkemm huwa minnu li dan tressaq il-Qorti fuq akkużi relatati ma' serq tal-elettriku fir-residenza tiegħu u ma' korruzzjoni ta' uffiċjal pubbliku. Inoltre l-Qorti ma' tarax li din l-asserzjoni tal-artikolista ġiet b'xi mod ippruvata mill-intervent parlamentari tar-rikorrent.

26. Irid jingħad ukoll li ħafna mill-asserzjonijiet magħmulha fl-artikolu setgħu kienu faċilment verifikabbli minn sorsi uffiċjali, eżerċizzju li l-artikolista, f dan il-każ l-editur innifsu[4], ma għamilx imma fuq ammissjoni tieghu stess straħ fuq sorsi anonimi li huwa ddeskriva bħala sorsi affidabbli[5]. Naturalment l-intimat kellu kull dritt, kif filfatt għamel, li jipproteġi s-sorsi ġurnalistiċi tiegħu, però dan id-dritt ma' neħħix il-piż minn fuqu li jipprova l-verità tal-fatti ġaladarba huwa stess qajjem din l-eċċezzjoni (ara ukoll f'dan ir-rigward it-tielet paragrafu tal-Art. 46 tal-Kap. 248 tal-Liġijiet ta' Malta).

27. Minn dan kollu jirrizulta b'mod ċar lill-Qorti illi l-eċċezzjoni tal-verità tal-fatti mressqa mill-intimat f'din il-kawża ma' tistax tintlaqa għaliex f'diversi partijiet tieghu u fis-sustanza tieghu, l-artiklu jikkonsisti f'asserzjonijiet żbaljati.

Kummenti ġusti (*fair comments*)

---

[4] Xhiedha tal-kovenut tal-4 ta' Ottubru 2018
[5] Fol. 182

X'jgħidu l-awturi u x'tgħid il-każistika

28. Fis-sentenza **London Artists Ltd. v. Emile Littler** (England and Wales Court of Appeal – Civil Division – 10.12.1968) il-mibki Lord Denning qal hekk:

"***The second point is whether the allegation of a "plot" was a fact which the defendant had to prove to be true, or was it only comment? In order to be fair, the commentator must get his basic facts right. The basic facts are those which go to the pith and substance of the matter: see Cunningham-Howie v. Dimbleby [1951] 1 K.B. 360, 364. They are the facts on which the comments are based or from which the inferences are drawn - as distinct from the comments or inferences themselves. The commentator need not set out in his original article all the basic facts: see Kemsley v. Foot [1952] A.C. 345; but he must get them right and be ready to prove them to be true. He must indeed afterwards in legal proceedings, when asked, give particulars of the basic facts: see Burton, v. Board [1929] 1 K.B. 301; but he need not give particulars of the comments or the inferences to be drawn from those facts. If in his original article he sets out basic facts which are themselves defamatory of the plaintiff, then he must prove them to be true: and this is the case just as much after section 6 of the Defamation Act, 1952, as it was before. It was so held by the New Zealand Court of Appeal in Truth (N.Z.) Ltd. v. Avery [1959] N.Z.L.R. 274, which was accepted by this court in Broadway Approvals Ltd. v. odhams Press Ltd. [1965] 1 W.L.R. 805. It is indeed the whole difference between a plea of fair comment and a plea of justification. In fair comment he need only prove the basic facts to be"***

29. Dwar din id-difiża Gatley jgħid kif ġej:

"To succeed in a defence (of fair comment) the defendant must show that the words are comment, and not a statement of fact. However, an inference of fact from other facts referred to may amount to a comment. He must also show that there is a basis of fact for the comment, contained or referred to in the matter complained of, at least to the extent of indicating that what is being stated is comment Finally, he must show that the comment is on a matter of public interest, one which has expressly or implicitly put before the public for judgment or is otherwise a matter with which the public has a legitimate concern. If the Claimant can show that the comment was actuated by malice (which for this purpose means that the defendant was not expressing his genuine opinion) he

will defeat the plea. It is not enough, however, to show that the comment was prejudiced or exaggerated or "unfair'' in the ordinary sense of that word." [6]

30. Fis-suċċint, l-elementi tad-difiża tal-*fair comment* skond Gatley kif sussegwentement elaborati mill-Qrati tagħna[7] huma għalhekk ħamsa:

    1. Il-kumment irid ikun ġie msejjes fuq fatti li jkunu ssemmew fil-pubblikazzjoni li minnha jitressaq l-ilment;
    2. Il-fatti imsemmija jridu ikunu sostanzjalment veri;
    3. Jekk il-kumment ikun dwar imputazzjoni ta' motivi korrotti jew dizonesti irid jintwera li dan il-kumment kien ġustifikabbli jew mistħoqq;
    4. Il-kumment irid ikun tali li jikkwalifika bħala kritika u mhux żebliħ, tgħajjir jew insolenza; u
    5. Il-kumment irid jagħti l-fehma onesta tal-kummentatur u l-pubblikazzjoni ta' dik il-fehma ma tkunx saret b'ħażen jew bil-ħsieb preċiż li jweġġa' lil dak li jkun.

31. Issa kif diġà ingħad iktar 'l fuq, l-fatti esposti fl-artiklu lamentat irriżultaw li huma sostanzjalment skorretti. Il-Qorti taqbel illi l-kuntest li fih inkiteb l-artiklu huwa "*a matter of public interest*". Madanakollu dan waħdu mhux biżżejjed biex jiġġustifika d-difiża tal-fair comment iktar u iktar meta l-fatti bażiċi li espona l-intimat, *"those which go to the pith and substance of the matter"*, irriżultaw li kienu foloz.

32. Il-Qorti għalhekk ma tqisx illi l-artikolu fit-totalità' tiegħu jista' jitqies bħala fair comment u għalhekk lanqas din l-eċċezzjoni m'hija qed tiġi milqugħa.

Il-malafama lir-rikorrent

33. L-intimat eċepixxa ukoll illi l-kontenut tal-artikolu lamentat mhuwiex libelluż u/jew malafamanti fil-konfront tar-rikorrent.

34. Mill-provi li tressqu quddiema l-Qorti diġà kkonstatat illi:

    1. Ma' teżisti l-ebda rabta bejn Louis Attard u r-rikorrent;
    2. Louis Attard ma' ngħata l-ebda ħatra u ma' gawda mill-ebda benefiċċji fl-impjieg tiegħu wara l-ħatra tar-rikorrent bħala Ministru.

---

[6] Gatley on Libel and Slander Sweet and Maxwell (London) 11th ed., pagna 336
[7] Ara perezempju **Dr Louis Galea vs Etienne St John u Felix Agius** (Rif Nru 946/1997 JRM deciza fit 30 ta' April 2015)

3. Louis Attard ma' kienx il-*perċimes* wara l-iskandlu tat-tbagħbis tal-*ismart meters*.

35. Jrid jiġi sottolinejat illi din il-kawża fetaħha r-rikorrenti qua (dak iż-żmien) Ministru u mhux Louis Attard. Huwa l-ex-Ministru li ħassu malafamat b'dawn l-asserzjonijiet u l-Qorti trid għalhekk tiżen jekk din il-malafama teżistix fil-konfront tar-rikorrent.

36. Kif intqal mill-Onorabbli Qorti tal-Appell (Superjuri) fis-sentenza fl-ismijiet: '**Lawrence Pullicino v. Victor Camilleri et**.' (App. Civ. Nru. 992/1997/1 – 28.03.2014):

"... din il-Qorti tara li għandha tibda biex tafferma li mhux kull allegazzjoni ta' fatt, li jirrizulta li mhux veru, għandu jitqies li hu malafamanti. Il-malafama timmanifesta ruħha meta ssir ħsara għar-reputazzjoni ta' dak li jkun; jista' jkun li dak li jkun ippubblikat ma jkunx "fair", iżda dan ma jfissirx neċessarjament li dik il-pubblikazzjoni tkun inġurjuża għad-dinjita` ta' dik il-persuna ... L-enfasi hija fuq il-ħtieġa li l-allegazzjonijiet ikunu malafamanti, b'mod li jattakkaw ir-reputazzjoni tal-persuna milquta u l-fama tieghu"

37. Ġie stabbilit ukoll fil-ġurisprudenza nostrana[8] u anke dik Ingliża illi biex wiehed jiddetermina jekk kliem humiex malafamanti jew le wiehed għandu japplika t-test tal-bniedem ragjonevoli dotat b'intelligenza ordinarja. Fi kliem Lord Reid fil-kawza **Lewis v. Daily Telegraph**[9]:

"What the ordinary man would infer without special knowledge has generally been called the natural and ordinary meaning of words. But that expression is rather misleading in that it conceals the fact that there are two elements in it. Sometimes it is not necessary to go beyond the words themselves, as where the claimant has been called a thief and a murderer. But more often the sting is not so much in the words themselves as in what the ordinary man will infer from them, and that is also regarded as part of their natural and ordinary meaning."

38. Il-Qorti tagħmel referenza ukoll għal dak li jgħid il-Gatley f'dan ir-rigward:

---

[8] Ara per ezempju **L-Avukat Dottor Louis Galea v. Frans Ghirxi** (Rif Nru 947/1997/2 deciza fid-19 ta' April 2005)
[9] [1964] A.C. 234, 258.

"While some indication, express or implied, of what underlies the alleged comment is necessary the ultimate question on whether the words are comment or fact is how they would strike the ordinary, reasonable reader and it is unlikely that any attempt to formulate general principles of construction will be of much help, especially bearing in mind that any particular statement must be taken in the context of the piece as a whole…

Context: Words must always be read in their context and the context of the piece as a whole may point to the conclusion that words which could, taken literally, be statement of fact are comment."[10]

39. Inoltre, dak li jista' jiftiehem mill-qarrej ordinarju m'huwiex biss dak kommunikat permess ta' kliem espliċitu iżda ukoll permess ta' 'innuendo". Il-Qrati taghna dahlu diversi drabi fuq dan il-punt. Issir referenza għas-sentenza fl-ismijiet **"G. Strickland vs Goffredo Chretien"** (A.C. 12 ta' Frar 1937, XXIX.I.859) fejn l-kunċett ta' "innuendo" ġie imfisser hekk:-

"Il-kelma 'innuendo' tfisser is-sens li l-persuna inġurjata tirrevoka mill-kitba nkriminata u li hija trid li tiġi milqugħ mill-ġudikant".

40. Il-Qorti tikkunsidra li dak li l-qarrej ta' intelligenza ordinarja jifhem meta jaqra l-artikolu huwa fost oħrajn li bis-saħħa tal-qrubija tiegħu mar-rikorrent u possibbilment bl-involviment tar-rikorrent innifsu, Louis Attard ibbenefika minn promozzjoni u allowance fl-impjieg tiegħu mal-Enemalta li altrimenti ma' kienx ikunu mogħtija lilu. Fis-suċċint, din kienet it-"tingiża" tal-libell mertu ta' din il-kawża. Għalhekk ir-rikorrent kellu raġun iħossu malafamat b'din il-parti tal-artikolu ġaladarba b' dawn l-allegazzjonijiet ir-reputazzjoni u l-fama tiegħu ġew milquta. Il-Qorti ma' tikkunsidrax però illi b'xi mod l-intimat kien qiegħed jattribwixxi, direttament jew indirettament, xi responsabiltà' lir-rikorrent għall-iskandlu tat-tbagħbis tal-i*smart meters*.

41. Il-Qorti tinnota li l-intimat żamm ferm mal-artiklu tiegħu u reġa' sostnih fil-fażi tal-għeluq tal-provi u dan anke wara li kienu diġà ġew imressqa diversi provi li jxejjnu l-"fatti" mressqa minnu. L-intimat straħ unikament fuq dak li qalulu s-sorsi tiegħu, liema sorsi huwa ħass li kienu affidabbli. Madanakollu l-*animus iniuriandi* huwa preżunt meta l-kliem li jingħad ikun inġurjuż. Din il-preżunzjoni hija iuris tantum li

[10] Gatley on Libel and Slander (11th edition), (2008), The Common Law Library, ed. Milton P et. al., para.12.10-12.11, p. 346

sservi biex tixhed fuq l-intimat l-piż tal-prova kuntrarja eskludenti dak l-*animus*. Il-*bwona fede* tad-diffamatur ma għandiex x'taqsam. Ghax xejn ma jservi lilu li jipprova li hu jaħseb li l-addebitati minnu magħmul kien veru. Darba mogħtija l-eċċezzjoni tal-verità tal-fatti l-unika haġa li tista' issostniha hi l-prova oġġettiva tal-verità tal-fatti, u xejn ma għandha x'taqsam il-prova ta' l-istat suġġettiv taċ-ċertezza tad-diffamatur.[11]

Danni

42. Ir-rikorrent qed jitlob li l-Qorti tillikwida bħala danni dovuti lilu ammont li ma' jeċċedix is-somma ta' ħdax-il elf sitt mija u sitta u erbgħin euro u sebgħa u tmenin ċenteżmu (€ 11,646.87). Din il-Qorti tgawdi minn diskrezzjoni meta tiġi biex tillikwida dawn id-danni li huma ta' natura morali. Madanakollu kif inghad mill-Qorti tal-Appell fis-sentenza fl-ismijiet '**Andrew Borg Cardona et v. Aaron Farrugia'** (ECLI:MT:AINF:2018:114767 – 18.12.2018 – Imħallef Anthony Ellul):

    "jkun iktar floku jekk f'kawża ta' libell l-ewwel qorti fis-sentenza tagħti r-raġunijiet li jkunu wassluha biex tillikwida s-somma li tikkundanna lill-konvenut iħallas. Hemm diversi raġunijiet, bħal per eżempju:

    - *In-natura u s-serjetà tal-allegazzjoni li tkun saret fid-dikjarazzjoni malafamanti;*
    - *Il-mezz tal-pubblikazzjoni;*
    - *Kemm id-dikjarazzjoni malafamanti tkun inxterdet;*
    - *Li l-awtur ikun għamel apoloġija jew offra li jagħmel apoloġija;*
    - *Provi dwar ir-reputazzjoni tal-attur;*
    - *Fejn il-konvenut ikun invoka l-verità tal-fatti, jekk parti mill-fatti li jkun ġew imxandra jkunu rriżultaw li huma veri;"*

43. Meħuda dawn l-elementi kollha in konsiderazzjoni, il-Qorti tikkunsidra illi l-allegazzjonijiet fil-konfront tar-rikorrenti huma pjuttost serji u li l-artikolista żvija lill-qarrejja meta tahom informazzjoni żbaljata, faċilment verifikabbli, fuq l-vantaġġi li Louis Attard (li m'huwiex parti mill-kawża) ħa wara li l-rikorrent ġie elett. L-artikolu ġie ppubblikat fl-ewwel paġna ta' ġurnal ewlieni, b' tipa prominenti u **dan l-artikolu kien l-ewwel artikolu minn sensiela ta' pubblikazzjonijiet u dikjarazzjonijiet fuq mezzi oħra tax-xandir li saru sussegwentement li lkoll wasslu għal numru ta' kawżi oħra ta' libell miftuħa mir-rikorrent.**

[11] **Perit Joseph Boffa vs John A. Mizzi** (QTA:CIV:285:1994:2 deciza fil-21 ta' Gunju 2005)

44. Il-Qorti tikkunsidra ukoll però illi minħabba l-posizzjoni pubblika u għolja fil-politika Maltija li kien fiha r-rikorrent fiż-żmien tal-pubblikazzjoni tal-artikolu, l-livell ta' kritika lejh seta' jkun ferm ogħla minn dak li jsir fir-rigward ta' persuni oħra. Naturalment din ma' tiġġustifikax il-ħażin li sar meta din il-kritika ġiet ibbażata fuq fatti skorretti, mhux investigati u mhux riċerkati kif suppost.

Deċiżjoni

45. **Għal dawn ir-raġunijiet il-Qorti qegħda tiddisponi minn din il-kawża billi tiċħad l-eċċezzjonijiet kollha tal-intimat u tilqa' t-talba tar-rikorrenti b'dan illi:**

1. **Tiddikjara illi l-artiklu bit-titolu "*Skandlu minn persuna qrib Konrad Mizzi*" ippubblikat fl-14 ta' Frar 2014 fil-gazzetta "In-Nazzjon" huwa malafamanti u libelluż fil-konfront tar-rikorrenti u għandu bħala skop li jtellef jew inaqqas ir reputazzjoni tiegħu;**

2. **Tikkundanna lill-intimat iħallas lir-rikorrent is-somma ta' ħames mitt euro (€500) bħala danni likwidati minn din il-Qorti taħt l-Artikolu 28(1) tal-Kap. 248 tal-Ligijiet ta' Malta, bl-imgħaxijiet legali dekoribbli mid-data tas-sentenza sad-data tal-pagament effettiv u bl-ispejjeż.**

V.G. Axiak — M. Azzopardi

Maġistrat — Dep. Reġistratur